

Een verrassende bijvangst in de ‘Prize Papers’

Na tweehonderd jaar werden brieven geopend die vanuit Afrika naar Nederland gezonden waren, maar daar nooit zijn aangekomen. Hun inhoud is verrassend.

In de periode 1652 -1815 gaven regeringen van onderling ruziënde Europese landen een vrijbrief aan kapers om vijandelijke schepen met hun handelswaar te kapen. Zo werden concurrerende landen economisch getroffen. In de Britse rechtspraak moest wel eerst met documenten aangetoond worden dat de gekaapte schepen echt vijandelijke schepen waren en de kaping dus rechtmatig was. Alleen dan kon het gekaapte schip en de vracht geveild worden. Bewijsstukken werden aan een rechter voorgelegd om de buit wettelijk voor verkoop vrij te geven. Met de verklaring van Parijs in 1856 kwam een eind aan het gebruik van kaperbrieven.

Prize Papers

Van elk buitgemaakt schip namen de kapers alle documenten, de ‘Prize Papers’, die aan boord te vinden waren, in beslag om als bewijs te kunnen overleggen in zo’n rechtszaak. Eigenlijk waren alleen de scheepspapieren nodig, waarin herkomst van schip en de eigenaren beschreven stonden. Niet alle geconfisqueerde papieren aan boord waren direct nodig, maar voor alle zekerheid werden deze,

Getrokken kralen

Met een ijzeren blaaspijp wordt van een hoeveelheid gesmolten glas een holle bel geblazen. Door een medewerker wordt een ijzeren staaf (de *pontil*) aan de andere kant van de hete glasbel ‘geplakt’. De man met de blaaspijp en de hulp met de *pontil* lopen van elkaar weg zodat de nog vloeibare glasbel uitrekt tot een glasbuis. Hoe verder en sneller men van elkaar wegloopt, hoe langer en dunner de glasbuis wordt. Na afkoeling wordt de buis in korte cilindertjes gekapt. Deze cilindertjes worden verhit en geroerd in een koperen pan gevuld met zand en as. Door deze tweede verhitting worden de scherpe randen mooi afgerond. Doordat het fijne zand en de as tijdens het verhitten ook in het gat van de kralen zit, blijft het open. Daarna worden de kralen door middel van zeven op grootte gesorteerd en tot bundels geregen.

vaak ongeopend, bewaard in de Tower of London. Inmiddels zijn deze archieven van het High Court of Admiralty naar The National Archives (TNA) in Kew overgebracht. Tussen deze papieren bevond zich ook nooit aangekomen en soms ongeopende correspondentie van bemanning en kooplieden aan hun familie en relaties thuis.

Metamorfoze

Na ruim tweehonderd jaar opende Erik van der Doe, archivaris bij Metamorfoze*, voor het eerst in het archief bewaarde Nederlandse brieven uit West-Afrika en ontdekte hun bijzondere inhoud, waaronder meegezonden monsters van glaskralen. Dit soort kralen speelde een rol in onder andere de goud-, ivoor- en slavenhandel. De vondsten zijn uitzonderlijk, niet alleen omdat ze mooi en onbeschadigd zijn, ook leveren de brieven informatie op over kralenhandel in Nederland. Metamorfoze financierde de conservering en digitalisering van het archief. De digitalisering heeft geleid tot een vijfdelige boekenserie *Sailing Letters Journal* uitgegeven bij de Walburg Pers.

Gezicht op Fort Elmina aan de kust van Ghana rond 1869 van een anonieme kunstenaar (Rijksmuseum Amsterdam).

Erik van der Doe, zelf een kralenliefhebber, vond in enkele door hem geopende brieven snoertjes kralen, die voor de juiste bestelling in Europa als monsters meegestuurd waren. Op de volgende pagina's enkele door hem gemaakte foto's en transcriptions van fragmenten uit de betreffende brieven.

Elmina in Ghana, West-Afrika

In 1803 werden veel oudere archiefstukken van de verschillende Nederlandse slavenforten in West-Afrika vanuit Elmina per schip naar Nederland verzonden. Dit schip, de *Diamond*, nota bene een Engels slavenschip van een bevriende kapitein, werd echter gekaapt door de Franse *Bellona*, dat vervolgens weer veroverd werd door een Engels schip, de HMS *Goliath*. De papieren aan boord van de *Diamond* gingen derhalve ook naar Londen.

In drie verschillende door Metamorfoze geconserveerde brieven met kralen, afkomstig van het schip de *Diamond*, wordt Rijfsnijder genoemd. Dit blijkt de firma weduwe P. Rijfsnijder & Zoonen te zijn, gevestigd bij de 'Slijpstenen'. Deze plek ligt op het

Gewonden kralen

In Venetië, eigenlijk op het nabijgelegen eiland Murano, werden ook kralen in de huisindustrie gemaakt.

De grote glasfabrieken leverden massieve glasstaven aan thuiswerkers.

In het begin werden deze staven verhit d.m.v. een olielamp waarbij een blaasbalg de temperatuur tot het smeltpunt van glas kon verhogen.

Later werden daar gasbranders voor gebruikt. In de blaasvlam werd rond een metalen stang (de mandrel) een glasdraad gewonden.

Meer windingen maakten een grotere en dikkere kraal.

Deze kon in de vlam verder worden gemanipuleerd door met glas van andere kleuren versieringen aan te brengen of de vorm te veranderen.

Na langzaam afkoelen kon de kraal van de mandrel worden genomen.

De verwijderde mandrel zorgde voor het gat in de kraal.

De losse kralen werden tot snoeren geregen. Deze werden afgeteld in bosjes afgeleverd bij de glasfabriek die voor verdere distributie zorgde.

voormalige Kampereiland in Amsterdam, tegenwoordig een deel van de Prins Hendrikkade, tussen de Sint Nicolaaskerk en de Nieuwebrugsteeg. Verder is van het bestaan van deze firma in archieven door mij nog niets teruggevonden.

Het was natuurlijk extra leuk geweest als de getoonde kralen in Nederland gefabriceerd waren geweest. Maar omstreeks de tijd dat het schip met deze brieven gekaapt werd (1803), was de Nederlandse fabricage van kralen al gestaakt. De in de brief bewaarde kralen komen uit Venetië en bestaan voornamelijk uit getrokken kralen (zie kader). Maar er zijn ook enkele zgn. lamp-gewonden kralen (zie kader) aanwezig.

Op later gedateerde Venetiaanse monsterkaarten blijkt dat in het begin van de 20e eeuw veel van het soort kralen dat in de brieven getoond wordt nog steeds in Murano gemaakt werd.
hastorm@icloud.nl

Op de volgende pagina's enkele door Erik van der Doe gemaakte foto's en een transcriptie van fragmenten uit de betreffende brieven.

Transcriptie brief J. Spruijt van Opstall (boven)

Wel Edelen Heer
Den Heer G.J. Ceijman
in 's [Graven]Hage

Elmina, den 31 Januari 1803,
aan Weledelen Heer Hooggeachte vriend

...

Een assortement coralen volgens bijgaande monster te krijgen bij
Rijfsnijder te Amsterdam.

Dog met toezien de tou[w]tjes der cabessen niet capot of versleten zijn
en vooral agt geven op de rode bloetcoralen waarvan er 2 tusschen den
swarte en gele zijn ook daarvan groote zende indien die te krijgen zijn.

...

NB Van alles een behoorlijke factuur.

...

Voorts de fragt zo goedkoop mogelijk bedingen en daarbij bepalen
men dezelve in slaven, stofgout of olijvantstanten kan betalen.

Ondertekend Uwen Steets Dankbaren vriend, J. Spruijt van Opstall

Literatuur

Doe, E. van der. (2017). By the ship Diamond, via the West Indies: The captured archive of the Dutch slave forts rediscovered in The National Archives. In: *Magna, Magazine of the Friends of The National Archives*. Nov. 2017, Vol. 28-2, pp. 44-51

Doe, E. van der. (2019). Small hidden treasures in the Prize Papers: Beads and gold rings from West Africa. In: *Magna, Magazine of the Friends of The National Archives*. Nov. 2019, Vol. 30-2, pp. 42-51

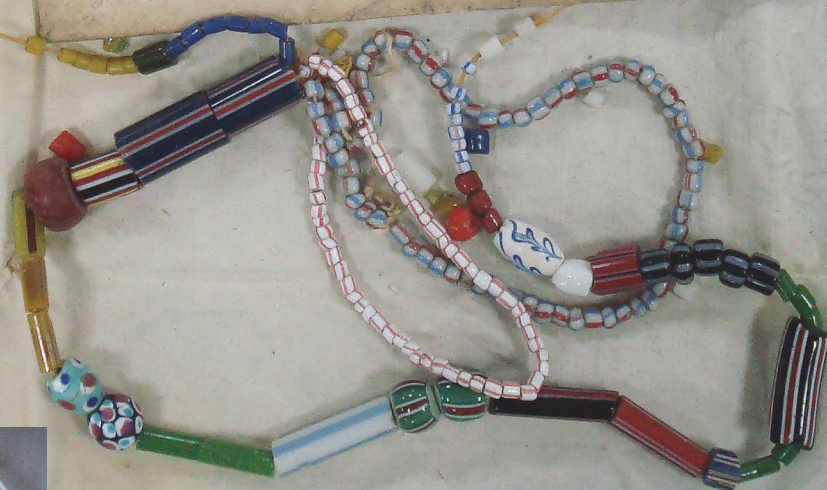
Internet, geraadpleegd juli, sept. en dec. 2020

Metamorfoze, Nationaal Programma voor het behoud van het papieren erfgoed.
<https://www.metamorfoze.nl>
Verklaring van Parijs. Wikipedia

* Metamorfoze is het Nationaal Programma voor het Behoud van het Papieren Erfgoed en is ondergebracht bij de Koninklijke Bibliotheek. Het programma is een initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

No. 51. Mijn Heeren
De Heeren de Wed. Rijk.
Snijder & Zoonen, bij de
Rijpscheenen.

Amsterdam

Brief van J.A. de Marrée met monsters van kralen
gericht aan Rijfsnijder in Amsterdam.
Links: Detail van de kralen uit de brief van J.A. de Marrée.